

unicef
for every child

© UNICEF North Macedonia/Georgiev

За најдобар почеток во животот

Зголемување на опфатот и инклузивноста на предучилишното образование и грижа во Северна Македонија

Документ за јавната политика со наоди и препораки за зголемување на пристапот до квалитетно предучилишно образование и грижа, со фокус на правичноста, инклузијата и фискалната одржливост.

За секое дете, фер шанса

© УНИЦЕФ Северна Македонија

Повеќе од 79.000 деца на возраст од 0 до 6 години во Северна Македонија не посетуваат градинка. Речиси две од три деца на возраст од 3 до 6 години не посетуваат предучилишно образование

Нееднаквостите се најизразени кај децата Роми – само 7% учествуваат во организирано предучилишно образование и грижа. Се проценува дека само една петтина од децата со попреченост посетуваат градинка, како резултат на структурните пречки за пристап.

Зголемувањето на опфатот само преку јавните градинки не може доволно брзо да ја задоволи побарувачка и да ја постигне националната цел од најмалку 65% опфат на деца во предучилишно образование до 2032 година. Проширувањето е ограничено од високите капитални трошоци во јавниот сектор, ограничениот фискален простор, инфраструктурните предизвици и недостигот од кадар. Учеството на работодавачите во обезбедувањето услуги за предучилишно образование и грижа е ограничено со недоволните стимулации, како и со непостоењето на правни механизми за различни начини на кои може да се вклучат работодавачите. Не се развиени механизми за јавно кофинансирање на приватните градинки, што ја ограничува можноста на системот да го искористи постојниот капацитет на приватниот сектор за проширување на

пристапот. Постојните приватни градинки се недоволно искористени бидејќи многу семејства не можат да ги покријат трошоците, а јавните средства во моментот се насочени само на покривање на трошоците на јавните градинки. Ова резултира со неефикасно користење на ресурсите и нееднаков пристап на децата во предучилишно образование и грижа.

Надминувањето на овие предизвици бара реформи во финансирањето, регулативата и давањето на услугата, во согласност со националните политики и европските стандарди. Во овој документ се претставени алтернативни начини за зголемување на опфатот и тоа со јавно кофинансирање на приватни установи и со вклучување на работодавачите, како и таргетирани мерки за инклузија на децата Роми и децата со попреченост. Со комбинирање на овие начини ќе се создаде дополнителен капацитет потребен за постигнување на националната цел за опфат, со намалени капиталните трошоци во споредба со пристап којшто се потпира исклучиво на зголемување на капацитетот во јавните градинки.

Предучилишното образование и грижа се однесува на регулирани услуги за деца на возраст од 0 до 6 години, до пред поаѓање во основно образование. Анализите покажуваат дека инвестициите во квалитетно предучилишно образование носат значајни придобивкиⁱ бидејќи го поддржуваат холистичкиот развој на детето,ⁱⁱ придонесуваат кон подобри резултати од учењето,ⁱⁱⁱ и ги зголемуваат шансите за подобри постигнувања во следните степени на образование. Предучилишното образование и грижа, исто така, овозможува учеството на родителите, особено мајките, на пазарот на труд, и го намалува отсуството од работа, зголемувајќи ја продуктивноста кај родителите на мали деца.

Системот на предучилишно образование и грижа во Северна Македонија бележи зголемување на опфатот на деца во изминатата деценија.^{iv} Бројот на деца запишани во јавните градинки се зголемил од 26.082 во 2012 година на околу 40.530^v во 2024 година. Во истиот период, бројот на јавни градинки се зголемил од 54^{vi} на 83,^{vii} а бројот на вработени од 3,909^{viii} на 5,618^{ix}. Сепак, и покрај овој напредок, капацитетите на системот и понатаму не се доволни за да ја задоволат побарувачката и да се постигне националната цел од 65% опфат до 2032 година.

Јавните градинки и понатаму доминираат во бројот на запишани деца, со повеќе од 92% од вкупниот опфат, додека приватните градинки учествуваат со само 7,1%. Иако постои законска основа, само 6 работодавачи имаат основано градинки за децата на своите вработени. Механизмите за јавно кофинансирање остануваат недоволно развиени, што ја ограничува можноста системот поактивно да го мобилизира постојниот капацитет што го

нуди приватниот сектор и побрзо да го прошири пристапот. Како резултат на тоа, побарувачката и понатаму го надминува расположливиот капацитет, при што во 2025 година околу 5.000 деца биле на листи на чекање во јавните градинки, а се проценува дека се потребни околу 19.000 дополнителни места за да се постигне националната цел за опфатот до 2032 г.

Пристапот до предучилишно образование и грижа останува нееднаков. Опфатот на децата Роми (околу 7%) и на децата со попреченост (околу 20%) останува значително под националниот просек, како резултат на значајните пречки за учество. Децата со попреченост се соочуваат со структурни пречки поврзани со нивната идентификација, достапноста на услуги и ресурси за поддршка, како и отсуството на финансиска поддршка за вклучување. Механизмите за вклучување на децата Роми не се институционализирани во законската рамка и буџетското планирање. Напорите за зголемување на бројот на места во градинките не се придружени со доволно таргетирани мерки за обезбедување правичен пристап.

Овие ограничувања укажуваат на потребата од прилагодување на финансирањето, регулативата и моделите на давање на услугата, со цел проширување на капацитетите и подобрување на правичноста.

Алтернативните начини на зголемување на опфатот не значат дека се намалува одговорноста на властите. Јавните градинки остануваат да бидат столб на системот на предучилишно образование и грижа, додека алтернативните модели треба да се користат за создавање дополнителен број на места, со јасни јавни механизми за финансирање, обезбедување квалитет и правичност.

Низок опфат и регионални разлики

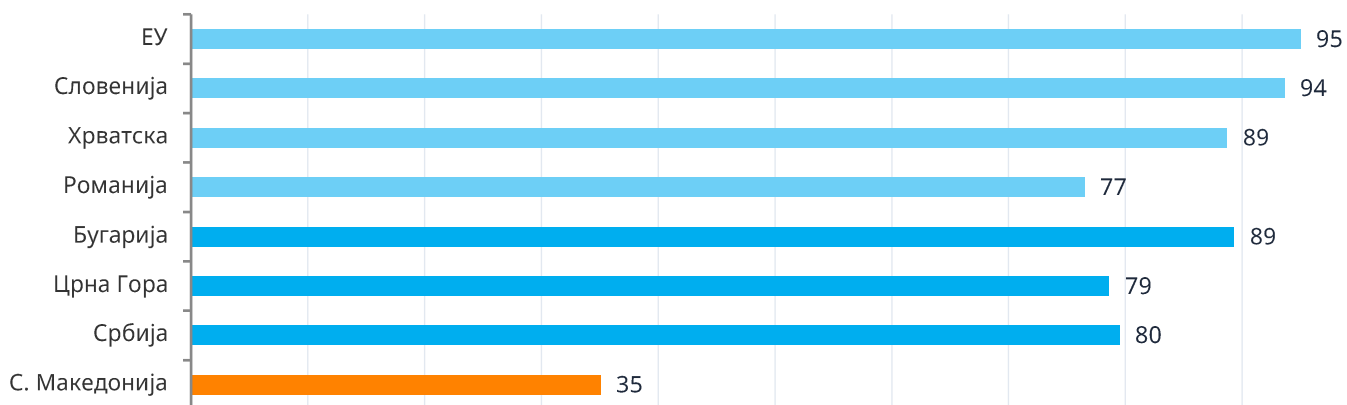
Според проценките на Државниот завод за статистика, во 2024 г., во Северна Македонија 127,441 деца биле на возраст од 0 до 6 години^x. Од нив, 40,530 биле вклучени во установи за предучилишно образование и грижа.^{xi} Оттука, во 2024 г. речиси 86.000 деца немале пристап до услуги за предучилишно образование и грижа. Доколку се земе проценетата детската популација од 0 до 6 години во 2026 г., и доколку се задржал трендот на раст на бројот на запишани деца, во 2026 г. се проценува дека не биле запишани повеќе од 79.000 деца.^{xii}

Стратегијата за образованието 2026–2032 зацртува цел да се достигне најмалку 65% опфат до 2032 година^{xiii}. Се проценува дека системот на предучилишно образование и грижа во Северна Македонија има стапка на опфат од 34,5% за децата на возраст од 0 до 6

години во 2025 година.^{xiv} Стапката на опфат на децата на возраст од 3 до 6 години е проценета на 35,2% во 2024 г. Опфатот е под европските референтни вредности – 45% за деца под три години и 96% за деца од три години до започнување на основното образование.

Сегашните капацитети на системот не се доволни за да ја задоволат постојната побарувачка. Дури и доколку се земе предвид очекуваниот пад на детската популација до 2032 г.,^{xv} достигнувањето на 65% опфат ќе бара создавање околу 19.000 дополнителни места. Ова ниво на проширување не може да се постигне само преку јавната понуда во рамки на постојните модели на финансирање и обезбедување услуги.^{xvi}

Стапката на опфатот со предучилишно образование во Северна Македонија заостанува во однос на земјите од регионот и ЕУ (возраст 3 до 6 години, 2024 г.)

Извори: Северна Македонија – пресметки засновани на административни податоци на МСПДМ, и проценка на населението од ДЗС; другите податоци се од Евростат.

Незадоволената побарувачка не е географски рамномерно распределена, односно е концентрирана во поголемите урбани средини.

Заклучно со октомври 2025 година, официјалната листа на чекање за запишување во јавните градинки опфаќаше 4.894 деца.^{xvii}

Незадоволена побарувачка во големите урбани центри (октомври 2025 година)

Општина	Деца
Битола	1,046
Аеродром	462
Ѓорче Петров	394
Кисела Вода	301
Струга	285
Гази Баба	236
Охрид	200
Прилеп	180
Куманово	168
Гостивар	139

Извор: Административна листа на чекање на МСПДМ, октомври 2025 година

Десет општини со најголем број деца на листи на чекање сочинуваат околу 80% од вкупната национална листа (3.944 од 4.894 деца), при што најизразени тесни грла се забележуваат во Битола и скопските општини.

Опфатот по општини значително варира, од висок процент на запишани деца во одредени урбани подрачја, до општини со помалку од 10 проценти опфат, а во три рурални општини воопшто нема запишани деца. Во три други општини се нудат само скратени програми.^{xviii} Како резултат на тоа, тековното обезбедување услуги не гарантира еднаков пристап помеѓу различни локации и групи на население.

Доминација на јавната понуда и буџетски ограничувања

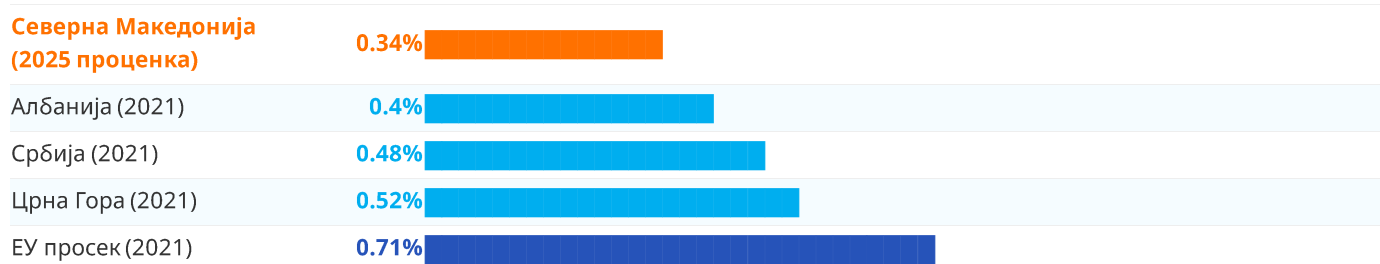
Јавните градинки се примарни даватели на услуги за предучилишно образование и грижа, со речиси 93% од запишаните деца во 2024 г.^{xix} Приватните даватели учествуваа само со 7,1%, што е значително под учеството во земјите членки на ЕУ, што обично се движи од 15 до 35%. Со цел да задоволат што е можно поголем дел од побарувачката, многу од јавните градинки функционираат над проектираниот капацитет. Околу една третина од јавните градинки имаат потреба од реновирање или проширување.^{xx}

Родителите плаќаат помеѓу 1.490 и 2.200 денари месечно, додека државата покрива приближно 80–85% од трошоците.^{xxi} Стандардниот вкупен годишен трошок по дете е проценет на околу 145.600 денари во 2025 г.^{xxii}

Предучилишното образование добива 8% од јавните расходи за образование, што изнесува 0,34% од БДП^{xxiii}, односно приближно половина од просекот на ЕУ^{xxiv}. Од буџетот се издвојуваат речиси 60 милиони евра годишно за блок-дотации за јавните градинки, за покривање на нивните оперативни трошоци. Покрај тоа, МСПДМ финансира и програма за капитални расходи во градинките, односно за нивна изградба, опремување и одржување. Дел од општините исто така издвојуваат средства за оперативни трошоци на градинките и за нивна изградба, опремување и одржување.

И покрај финансирањето од централната и локалната власт, има ограничен фискален простор за проширување на бројот на места и подобрување на квалитетот.

Северна Македонија инвестира околу половина од просекот на ЕУ во предучилишно образование и грижа (% од БДП)

Извори: Северна Македонија – UNESCO ESA 2024; За регионот и ЕУ – Eurydice Key Data on ECEC 2025. Податокот за Северна Македонија е проценка за 2025 година врз основа на буџетските податоци за 2025 година и податоците за запишани деца од Државниот завод за статистика. Споредбените податоци се однесуваат на најновата достапна година.

Ограничениот фискален простор, во комбинација со динамиката на проширување на јавните капацитети, укажува дека е малку веројатно Северна Македонија да ја постигне целта за опфат од 65% до 2032 година доколку продолжи да се потпира исклучиво на јавните градинки. Со сегашното темпо на проширување од приближно 833 нови места годишно во јавните градинки,^{xxv} би биле потребни 23 години за да се создадат потребните 19.000 нови места.

Дополнително, за проширувањето на капацитетите на јавните градинки би биле потребни значителни капитални расходи. Проценките за 2025 година, за капитални расходи по место на дете во јавни установи изнесуваат 5.510 евра, додека во приватни установи тој износ се движи околу 1.457 евра по место. Потпирањето исклучиво на јавните установи за создавање на потребните нови места би барало капитални расходи од приближно 105 милиони евра. Ова значи дека годишно потребни се 17,4 милиони евра во период од седум години. Имајќи предвид дека историскиот просек на средства којшто државата годишно го обезбедувала во изминатиот период се движел околу 3,7 милиони евра, проширувањето исклучиво со јавните градинки е финансиски невозможно.

Наспроти тоа, комбиниран пристап што вклучува зголемување на опфатот преку јавните, приватните градинки и поддршка од

работодавачите значително ги намалува потребите од капитални расходи – на околу 49 милиони евра – и го забрзува зголемувањето на бројот на места.

Приватните установи за да ги прошират капацитетите најчесто изнајмуваат постоечки соодветен простор кој го адаптираат во краток рок од 3 до 6 месеци, за разлика од трите до петте години, потребни за изградба на нови јавни објекти. Ова значи дека приватните даватели на услуги имаат минимални капитални расходи, кои се проценети на 1.457 евра по место за дете, што е повеќе од три пати пониско во споредба со историскиот капитален расход по место за дете во јавниот сектор.

Иако проширувањето само со приватниот сектор теоретски бара најниски капитални расходи, и таквото сценарио не е реалистично. Тоа се должи на високите оперативни трошоци по дете во приватните установи, отсуството на развиен екосистем на приватни градинки, како и фактот дека приватните установи се концентрирани во поголемите урбани центри каде побарувачката е најголема.

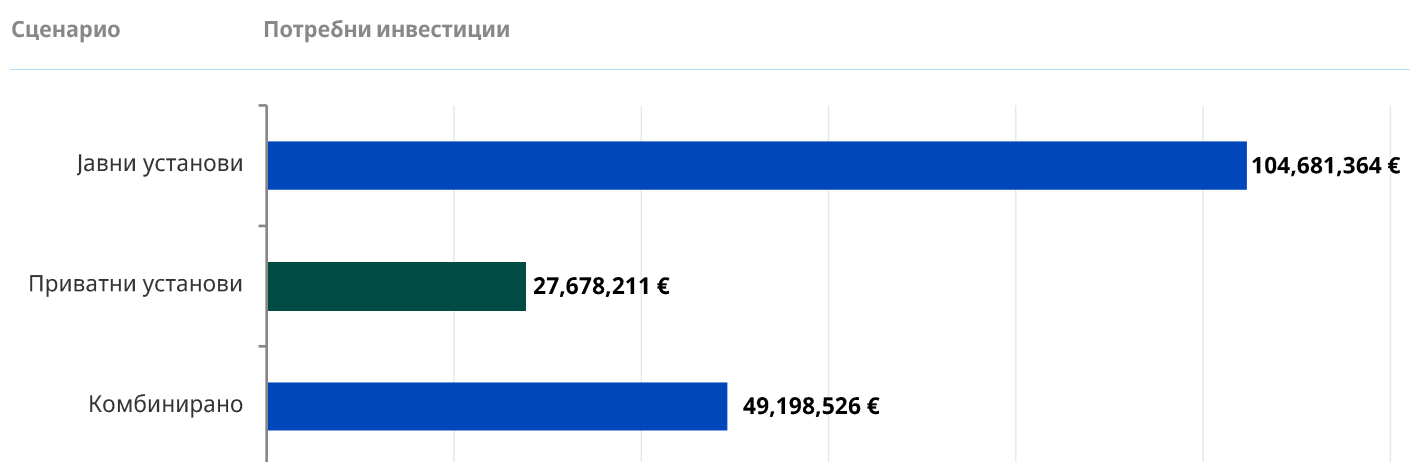
Бидејќи приватните установи самите ги покриваат овие инвестиции, нивните цени за услугата се нешто повисоки од оперативните трошоци на јавните градинки – за да можат да ги отплатат заемите за овие инвестиции, како и закупот на просторот. За разлика од другите

социјални услуги во земјата, услугите за предучилишното образование и грижа кои се даваат од приватни субјекти не се финансирани од Владата. Како резултат на тоа, родителите плаќаат високи месечни цени, кои се недостапни за повеќето домаќинства. Дополнително, приватните установи мора да ги исполнуваат стандардите и нормативите за персонал и ресурси, кои често се занемаруваат во јавните установи, што доведува до

неконзистентен квалитет на услугите и нелојална конкуренција.

Оттука, комбинирањето различни пристапи за зголемување на опфатот – особено преку кофинансирање на приватни градинки и модели поддржани од работодавачи во општини со голема густина на население – може побрзо и поекономично да создаде нови места, отколку досегашниот пристап кој главно се фокусираше на проширување на јавните градинки.

Комбиниран модел на проширување значително ги намалува капиталните расходи за потребните нови 19.000 места

Извор: Пресметки на УНИЦЕФ засновани на историски административни податоци за капиталните расходи во јавните градинки, како и проценки на приватните градинки.

Ограничена вклученост на работодавачите во обезбедување пристап до предучилишно образование грижа

Учеството на работодавачите во обезбедувањето предучилишно образование и грижа останува ограничено и фрагментирано, и покрај потенцијалот за зголемување на опфатот, поддршка на учеството на пазарот на труд на мајките, намалување на отсуството од работа и зголемување на продуктивноста кај родителите на мали деца.

Постојната регулатива не ги поттикнува работодавачите да се вклучат во зголемување на опфатот, а постојните иницијативи се

изолирани, при што само 6 работодавачи овозможуваат пристап до предучилишно образование и грижа за деца.

Проширувањето е ограничено од високи трошоци што работодавачите не можат долгорочно да ги покријат самостојно, ограничени даночни стимулации, како и отсуство на правна рамка која би овозможила повеќе препријатија да основаат една заедничка установа. Исто така, регулативата не дозволува комбинирана намена на градежно земјиште – за сместување на деца во градежно земјиште наменето за индустриски објекти.

Консултациите со засегнатите страни, исто така, укажуваат на ограничена свесност за деловните придобивки од ваквите модели,

вклучително и подобро задржување на вработените, намалена отсутност и посилено учество на пазарот на труд.

Истовремено, постојат можности кај поголемите работодавачи и кластерите на работодавачи, особено во сектори како банкарство, телекомуникации, здравство, високо образование и индустриско производство, каде што обединувањето на побарувачката и моделите на заедничко обезбедување услуги може да овозможат поисплатлива и поефикасна испорака на услуги.

Недостиг на кадар и предизвици со квалификациите

Проширувањето во јавниот сектор дополнително е ограничено поради недостиг

на кадар, при што се проценува дека во јавните градинки недостигаат околу 1.000 вработени.^{xxvi} Вработувањето е особено предизвикувачко надвор од големите урбани центри.

Кадарот во јавните градинки старее. Во 2022 година, просечната возраст на воспитувачите изнесувала 48 години, а до 2029 година 22% од нив ќе исполнуваат услови за пензонирање^{xxvii}. Во општини како Битола, Прилеп и Охрид, до 30% од воспитувачите би можеле да заминат во пензија, што ќе создаде значителен недостаток од кадар. Недостигот е поизразен кај стручните работници. Само 45% од јавните градинки имаат логопед, 39% имаат психолог, а 33% специјален едукатор со полно работно време.^{xxviii}

Ниските плати дополнително го ограничуваат вработувањето и задржувањето на кадарот.

Предизвици во инклузија на деца Роми и деца со попреченост

И покрај целокупните напори за зголемување на опфатот на деца во предучилишно образование и грижа, пристапот останува значително нееднаков. Децата Роми и децата со попреченост се соочуваат со најизразени пречки со пристап и учество.

Структурни пречки за инклузија

Без итни мерки, јазот меѓу децата на кои им е потребно предучилишно образование и грижа и оние кои го добиваат ќе продолжи да се проглубочува.

Кај децата Роми состојбата е значително поизразена: само 7% деца Роми на предучилишна возраст посетува некаков вид на организирано предучилишно образование и грижа, за разлика од националниот просек од 32%.

Децата со попреченост, исто така, се соочуваат со исклученост и покрај законските механизми. Се проценува дека само една петтина од нив посетува некаков облик на градинка. Без дополнително финансирање не може да се обезбедат потребните ресурси за поддршка на инклузијата, што значи дека пристапот зависи од локалните капацитети и дискрециони одлуки, наместо од предвидлив механизам за финансирање.

Во 2025 година, 553 деца Роми на возраст од 0 до 6 години (456 на возраст од 2 до 6 години) биле вклучени во предучилишно образование и грижа.^{xxix}

Пречки за пристап

Пречки за пристап опстојуваат на повеќе нивоа:

- **Географска изолираност:** многу ромски семејства живеат во недоволно опслужени населени места со ограничени капацитети на градинките.
- **Ограничувања поврзани со достапноста (цената):** дури и мали директни и индиректни трошоци ја обесхрабруваат вклученоста на ромските деца.
- **Недоверба и недоволна информираност:** загрижености поврзани со дискриминација, јазични бариери и претходни негативни искуства.
- **Неодржливи пилот-иницијативи:** ограничени по обем и одржливост поради зависност од надворешно финансирање (ромски медијатори, работилници со родители).

Учество на децата со попреченост во предучилишното образование и грижа останува ограничено и покрај законските

механизми за инклузија. Во 2026 година, 1.155 деца биле вклучени во јавните установи во редовни групи^{xxx}, додека статистичкото известување евидентира 401 дете во институции^{xxxi}, што укажува на недоследности во идентификацијата и евиденцијата.

Проценетите потреби се значително повисоки. Врз основа на проценета стапка на застапеност од 5%, се смета дека околу 5.821 деца имаат потреба од инклузивно предучилишно образование и грижа^{xxxii}, додека тековниот опфат на оваа група е 19,8%.

Обезбедувањето на услуги е отежнато заради несоодветна идентификација и недоволен обем на проценка на децата со попреченост. Јавните градинки во 2026 година пријавиле 1.155 деца со попреченост, но кај помалку од 60% од нив попреченоста била потврдена со функционална проценка (МКФ). Ограничените системи за рано откривање и упатување дополнително го намалуваат пристапот, додека семејствата пријавуваат бариери во пристапот до услугите.^{xxxiii}

Структурни пречки за инклузија

Инклузијата е дополнително ограничена од системски фактори:

- **Финансирањето е несоодветно** и не овозможува обезбедување средства за поддршка на децата со попреченост.
- **Идентификацијата, проценката и обезбедувањето услуги** се недоволно поврзани, што го ограничува навремениот пристап до соодветна поддршка.
- **Капацитетите за инклузија на децата со попреченост варираат меѓу општините**, при што услугите се концентрирани во поголемите урбани средини.
- **Отсуството на систем за рана детекција и фрагментираните услуги за рана интервенција** дополнително го ограничуваат пристапот до инклузивно предучилишно образование и грижа.

За да се постигнат националните цели неопходно е зголемување на опфатот на деца во предучилишно образование и грижа. Проширувањето на капацитетите исклучиво преку изградба на јавни градинки би барало значителни капитални инвестиции од околу 105 милиони евра и долг временски период на имплементација.

Постигнувањето опфат од 65% до 2032 година бара ребалансирање на учеството на јавниот и приватниот сектор, како и усвојување политика според која Владата ќе настојува да го максимизира опфатот со обезбедување исто ниво на финансирање по дете и за јавните и за приватните даватели на услуги.

За реализација на комбинираниот модел, претставен во овој документ, потребна е инвестиција од 49,2 милиони евра во инфраструктура. Овој модел нуди поефикасен начин на проширувањето на опфатот за остварување на националната цел со воведување кофинансирање на приватните градинки и работодавачите.

Предложениот пакет реформи опфаќа четири меѓусебно поврзани насоки кои истовремено го прошируваат капацитетот и ја зајакнуваат правичноста и инклузијата:

- Јавно кофинансирање на приватни градинки
- Вклучување на работодавачите преку кофинансирање и даночни стимулации
- Проширување на пристапот на ромските деца до јавни градинки, а како времен механизам обезбедување полудневни структурирани програми за рано учење во рамки на ромските заедници
- Унапредување на финансиските, инфраструктурните и кадровските капацитети за инклузија на деца со попреченост; воспоставување систем за рана детекција и интервенција и проширување на надлежностите на центрите за поддршка во училиштата – за

поддршка на децата со попреченост во градинките.

Алтернативни начини за јавно кофинансирање на приватни градинки

Со овој пристап се предвидуваат два алтернативни начини за јавно финансирање и тоа:

- **Начин 1: Договорно обезбедување услуги**
- **Начин 2: Доделување ваучери на домаќинства**

Договорното обезбедување услуги со приватни градинки подразбира МСПДМ или општините да склучат управни договори или договори за јавно-приватно партнерство со приватни градинки кои ќе се јават на јавен оглас за да користат јавно кофинансирање. Јавните средства што ги добиваат од кофинансирање (согласно максимална цена што ја признава државата) се користат за покривање на оперативните трошоци.

Овој модел е сличен на постојните механизми за склучување управни договори што веќе се применуваат во системот на социјална заштита. Се предлага нивна примена да се прошири и на предучилишното образование и грижа, преку стандардизирани договори и транспарентен механизам за утврдување на цените. Овој начин е особено погоден за урбаните средини, каде што приватните установи најчесто работат во изнајмени објекти. Со оглед на тоа дека инфраструктурата веќе постои, капацитетите може да се прошират значително побрзо и со значително пониски капитални трошоци во споредба со јавната изградба.

Почетната имплементација би можела да обезбеди околу 1.260 јавно финансирани места, со што листите на чекање би се намалиле за приближно 25%, со потенцијал за проширување до 2.000 места во рок од една до две години.

Кофинансирањето од Владата по дете во приватното предучилишно образование и грижа може да се постави на исто ниво со износот што Владата треба да го плаќа секоја година за услугата во јавниот сектор — прикажано во табелата подолу.

Ставка на расход	Годишен трошок по дете, МКД	Годишен трошок по дете, ЕУР
Стандардни оперативни расходи ^{xxxiv}	121.258	1.972
Годишно изразени капитални расходи по место за дете ^{xxxv}	20.719	337
Вкупно годишно	141.976	2.309

Со стандардна поддршка од 2.309 евра по дете годишно, годишниот трошок за почетната фаза би изнесувал околу 2,909 милиони евра, а со проширување на 2.000 места би достигнал околу 4,6 милиони евра.

Препораки за договорно обезбедување услуги со приватни градинки:

- Измени на Законот за заштита на децата со цел овозможување јавно кофинансирање на приватни градинки и уредување на постапката за договорно обезбедување услуги со приватни градинки.
- Отстранување на правните пречки за обезбедување јасна законска основа за склучување повеќегодишни договори со приватните установи.

Доделувањето ваучери на домаќинства, како втор алтернативен начин за вклучување на приватните установи, обезбедува директна финансиска поддршка за домаќинствата за деца кои немаат пристап до градинка. Овој модел ја подобрува достапноста (ценовната) и го поддржува изборот на родителите, особено таму каде што постои приватен капацитет кој е недоволно искористен.

Ваучерите би биле со просечна вредност од 2.309 евра по дете годишно, што значи за околу 1.260 деца, со проценет годишен трошок од околу 2,909 милиони евра. Притоа, фокусот може да биде ставен на децата без пристап до јавна градинка и да помогне во контрола на фискалниот товар.

Во споредба со моделот на договорно обезбедување услуги со приватни градинки, овој пристап нуди поголема флексибилност за семејствата, но бара силен регулаторен надзор за да се обезбеди квалитет и да се спречи порастот на цени.

Препораки за ваучери за домаќинства:

- Измени на Законот за заштита на децата со цел воведување директни субвенции за домаќинствата или давателите на услуги за деца кои немаат пристап до јавни или договорени места.
- Висината на ваучерите да биде на различно ниво на државно кофинансирање во зависност од приходот на домаќинството.

И двата модели бараат воведување на мерки за да се обезбедат правичен пристап на ранливи деца и квалитет. Тие вклучуваат намалување на цените врз основа на приход, целосно ослободување од партиципација за семејства со ниски приходи, финансирање со коефициент за попреченост, како и насочена поддршка за ромските семејства (приоритетен упис за семејства корисници на ГМП или детски додаток, ангажирање ромски медијатори, воведување задолжителна година пред поаѓање во основно училиште, вклучување во програми за родители).

Сите даватели кои учествуваат мора да ги исполнуваат националните стандарди, вклучително и акредитирање, кадровски критериуми, усогласеност со наставната програма, како и воспоставување механизми за проверка дали пријавените домаќинства ги исполнуваат критериумите за кофинансирање.

Вклучување на работодавачите

Грижата за деца поддржана од работодавачите е наменета да ја надополни, а не да ја замени, јавната понуда. Нејзината главна вредност се состои во мобилизирање дополнителни ресурси и проширување на пристапот за вработените семејства, додека јавните инвестиции остануваат насочени кон обезбедување универзален пристап и поддршка за ранливите групи. Три можни начини се предлагаат за вклучување на работодавачите, во зависност од големината на компаниите, локацијата и расположливата инфраструктура:

- **Начин 1:** Работодавачот основа градинка за децата на вработените
- **Начин 2:** Работодавачот кофинансира места во приватни градинки
- **Начин 3:** Работодавачот исплаќа на вработените додатоци за запишување во градинка

Предучилишното образование и грижа поддржани од работодавачите остануваат комплементарен механизам и не ја заменуваат јавната понуда.

Работодавачот основа градинка за децата на вработените на или во близина на работното место. Овој начин овозможува директно обезбедување услуги и е особено релевантен во сектори со концентрирана работна сила, како индустриското производство, здравството и големите услужни компании. Малите и средните претпријатија кои имаат потешкотија сами да основаат градинка тоа да можат да го направат со здружување на ресурсите (во моментот законската регулатива не го дозволува ова и затоа е потребно да се направат законски измени).

Јавната поддршка треба да вклучува кофинансирање на инфраструктурата, доделување на долгорочно користење на јавен простор, техничка помош за запознавање со процедурите и исполнување на стандардите и таргетирани даночни поттикнувања. Пилотирање на овие начини

може да се користи за нивно усовршување пред да се овозможи поширока примена.

Препораки за воведување на начинот 1: Работодавачот основа градинка за децата на вработените:

- Измени на Законот за заштита на децата и Законот за градење со цел поедноставување на постапката за воспоставување градинки, како и овозможување повеќе работодавачи заеднички да воспостават капацитети за грижа за деца на работното место или во негова близина.
- Измени на Законот за данок на добивка со цел инвестициите во капацитети за грижа за деца на работното место или во негова близина да бидат изземени од даночната основа при пресметка на данокот.
- Измени на Законот за донации и спонзорства со кои ќе се зголеми делот од добивката што се иззема од оданочување за донации и спонзорства насочени кон инвестиции во приватни градинки, и да се поедностави постапката. Оваа мерка има за цел да ги поттикне корпоративни инвестиции во предучилишното образование и грижа.
- Министерството за социјална политика, демографија и млади (МСПДМ) да го пилотира овој пристап во соработка со Министерството за финансии. Со користење на Invest North Macedonia и Стопанската комора како посредници, малите и средните претпријатија можат да склучуваат меѓусебни договори за здружување на средства, согласно Законот за облигациони односи, со што се избегнуваат ограничувањата за заедничка сопственост од Законот за урбанистичко планирање.

Работодавачот кофинансира места во приватни градинки во акредитирани

даватели на предучилишно образование и грижа, наместо да основаат градинки. Нивниот придонес може да биде во поддршка на проширување на капацитетите, како и во отворање нови групи или продолжување на

работното време, истовремено почитувајќи ги јавните правила за упис и принципите на недискриминација.

Трошоците се распределуваат меѓу работодавачите (кои покриваат дел од оперативниот трошоци), родителите (партиципираат со одреден процент) и јавното кофинансирање (вклучително и добивање дополнителни средства за инклузија на деца со попреченост и Роми). Овој модел овозможува проширување без потреба од нова инфраструктура и истовремено го поддржува пристапот за вработените и поширокиот интерес на заедницата.

Оваа форма е особено ефикасна таму каде што побарувачката е висока, но инфраструктурните ограничувања ја оневозможуваат новата изградба.

Препораки за воведување на начинот 2: Работодавачот ко-финансира места во приватни градинки

- Измени на Законот за заштита на децата со цел овозможување јавно кофинансирање на места кај акредитирани даватели (вклучително и дополнителни средства за инклузија) и
- Измени на Законот за данок на добивка со цел трошоците на работодавачите за кофинансирање на места кај акредитирани даватели да бидат изземени од даночната основа при пресметка на данокот.

Работодавачот исплаќа на вработените додатоци за запишување во градинка на децата на своите вработени, со што се намалуваат трошоците за пристап до услуги за предучилишно образование и грижа. Една од опциите е трипартитен модел на споделување на трошоците, кој вклучува работодавачи, јавно кофинансирање и родителска партиципација, при што точниот сооднос на учество може да биде различен (на пример, работодавачот покрива 20–50% од трошоците и за тоа добива даночни стимулации; државата/општината дава 50%

кофинансирање, а родителот го покрива преостанатиот дел).

Овие парични додатоци можат да бидат ослободени од оданочување до одреден праг (на пример, 6.000 денари месечно), со што се обезбедува дека тие нема да се намалат поради даноци. Овој модел е административно едноставен, може да се имплементира преку системите за плати и е особено погоден за проширување на пристапот таму каде што веќе постои понуда.

Таргетирањето на средни и големи компании може со текот на времето да поддржи создавање на неколку илјади дополнителни места во предучилишното образование и грижа, со умерени фискални трошоци и зголемено учество на приватното кофинансирање.

Препораки за воведување на начинот 3: Работодавачот исплаќа на вработените додатоци за запишување во градинка

- Измени на Законот за заштита на децата со цел овозможување трипартитен модел на споделување на трошоците.
- Измени на Законот за данок на добивка со цел трошоците на работодавачите за надоместоците за предучилишно образование и грижа за деца да бидат изземени од даночната основа при пресметка на данокот.

Сите модели поддржани од работодавачите мора да бидат усогласени со националните стандарди за предучилишно образование и грижа, вклучително и лиценцирање на кадарот и обезбедување квалитет.

Подобрен пристап до јавните градинки и инклузија на децата Роми

Со цел да се зголеми вклученоста и подобри инклузијата на децата Роми во системот на предучилишно образование и грижа, се предлагаат две мерки. Тие се насочени кон обезбедување подобар пристап и можат да се применуваат во зависност од локалните услови:

- **Мерка 1:** Унапреден пристап до јавни градинки
- **Мерка 2:** Центар за ран детски развој (времен механизам за пристап)

Унапреден пристап до јавни градинки

Пристапот до целодневни, квалитетни програми во јавните градинки останува примарна цел за децата Роми. Тие им овозможуваат на ромските деца подобра подготвеност за училиште, континуитетот во учењето и инклузија.

Мерките вклучуваат приоритетен упис за семејства корисници на ГМП или детски додаток; ослободување од партиципација и бесплатен превоз; обезбедување Ромски медијатори за теренска работа и упис; воведување задолжителна предучилишна година пред поаѓање во основно училиште; и обезбедување програми за родителска поддршка.

Препораки за подобрен пристап до јавните градинки за децата Роми:

- Измена на општинските прописи со цел воведување јасни критериуми за приоритизација на ранливите групи, вклучително и децата Роми, особено во средини со ограничени капацитети;
- Ослободување од партиципација за градинка за домаќинства со ниски приходи и воведување таргетирана финансиска поддршка;
- Измени на Законот за заштита на децата со цел воведување задолжително предучилишно образование една година

пред започнување на основното образование;

- Зајакнување на инклузивните практики преку обуки, партнерства со ромски граѓански организации и проширување на двојазичните пристапи;
- Обезбедување бесплатен превоз за деца кои живеат на повеќе од 2 км од градинка, насочен кон деца во социјален ризик и финансиран преку наменски или механизми на финансирање прилагодени на правичност.

Воспоставување Центри за ран детски развој (времен механизам за пристап)

Услугите за предучилишно образование и грижа кои се обезбедуваат во заедницата претставуваат транзициски механизми за пристап, наменети за подрачја каде што сè уште не е достапен непосреден пристап до целодневна градинка. Тие не се замена за јавните градинки и треба јасно да бидат поврзани со идниот упис во редовните услуги.

Центар за ран детски развој со капацитет од околу 50 деца може да функционира со двајца воспитувачи, со проценет годишен трошок од околу 20.000 евра. Почетното воведување на приближно 40 центри би можело да опфати околу 2.000 деца годишно, со вкупен трошок од околу 800.000 евра.

Овие услуги се разликуваат од целодневната понуда по обем и времетраење и треба да се спроведуваат како временски ограничени мерки, усогласени со проширувањето на јавните градинки. Ромските медијатори имаат клучна улога во идентификацијата на семејствата, поддршката при уписот и олеснувањето на транзицијата кон формалните услуги.

Препораки за воспоставување Центри за ран детски развој

- Измени на Законот за заштита на децата и Законот за основното образование со цел: - овозможување регулирано обезбедување полудневни услуги за ран детски развој како транзициски механизми за пристап; и

- формализирање на улогата на „истите“ ромските медијатори во предучилишното и основното образование под надлежност на МСПДМ, во координација со МОН, за поддршка на континуитетот, координацијата и раната идентификација на бариерите;
- Обезбедување сите услуги базирани во заедницата јасно да бидат дизајнирани како временски ограничени интервенции, со дефинирани цели за транзиција и механизми за следење;
- Поврзување на услугите базирани во заедницата со тековните инвестиции во проширување на јавните градинки, со цел да не претставуваат замена за развој на инфраструктурата;
- Воспоставување или проширување на околу 40 центри (со капацитет од околу 2.000 деца годишно), со проценет вкупен годишен трошок од приближно 800.000 евра. Иако ова е пониско од проценетиот трошок за целодневна понуда (околу 4,7 милиони евра за ист број деца), разликата се должи на обемот и времетраењето на услугите и не треба да се толкува како споредлива алтернатива.

Двата начини се меѓусебно комплементарни и треба да се спроведуваат паралелно, без приоритизирање на една во однос на другата.

Финансирање со коефициент за попреченост за зајакнување на инклузивниот пристап

Проширувањето на пристапот за децата со попреченост бара таргетирано финансирање и зајакнати системи за поддршка во рамки на предучилишното образование и грижа. Тековната понуда останува ограничена, со јазови во идентификацијата, специјализираната поддршка и механизмите за финансирање.

Координиран пакет мерки може да ја поддржи транзицијата од изолирани форми на инклузија кон функционален национален

модел. На краток рок, ова би можело да овозможи дополнително вклучување на 250–400 деца со попреченост во редовното предучилишно образование и грижа во рок од 1–2 години, особено во општините што ќе воведат стандардизирани правила за упис и ќе активираат услуги за поддршка.

Препораки за зајакнување на инклузијата на децата со попреченост:

- Воведување коефициент за попреченост во формулата за финансирање на предучилишното образование и грижа, со цел обезбедување предвидливи дополнителни средства по дете. Врз основа на тековните единични трошоци (145.602 денари), примена на коефициент од 2,0 би го зголемила финансирањето на 291.204 денари по дете, покривајќи специјализирана поддршка, обуки, прилагодени материјали и помали инфраструктурни адаптации.
- Поддршка на инклузијата преку комбинација на мобилни стручни тимови, менторирање на кадарот и привремена поддршка во училница, наместо преку фиксни кадровски решенија. Финансирањето треба да биде поврзано со јасни критериуми за да се обезбеди флексибилност и да се избегнат крути структури на услуги.
- Проширување на постојните Центри за поддршка за да ги опфатат и децата од предучилишна возраст и воспоставување јасни механизми за упатување и координација на услугите помеѓу здравството, службите за проценка и давателите на предучилишно образование и грижа.
- Зајакнување на компетенциите на воспитувачите за инклузивно образование преку таргетирани обуки во текот на работата и интегрирање на инклузивната педагогија во иницијалното образование, во соработка со релевантните национални институции.

- Приоритизирање на подобрувањето на пристапноста во постојните градинки и обезбедување сите нови објекти да ги исполнуваат стандардите за

пристапност. На среден рок, да се тежнее кон воспоставување најмалку една целосно пристапна градинка во секоја општина.

Преглед на патоказите за проширување

Патоказ	Механизам	Проценето влијание	Годишни трошоци
Јавно кофинансирање на приватно предучилишно образование и грижа	Договорно обезбедување услуги и ваучери за домаќинства	1,260–2,000 места	€2,9–4,6 милиони
Предучилишно образование и грижа поддржани од работодавачи	Во рамки на објект, кофинансирање, додатоци	Проширување на капацитетите во зависност од интересот на работодавачите и поттикнувачките мерки.	Умерени (даночни поттикнувања)
Мерки за инклузија на децата Роми	Подобрен пристап во јавни градинки и транзициски модели базирани во заедницата	+2,000 деца (40 центри)	~€0.8M + ослободување од партиципација
Финансирање со коефициент за попреченост	Коефициент за попреченост (2,0x), специјализирана поддршка	250–400 деца	Интегрирано во блок-дотациите за јавните градинки

ПЛАН ЗА РЕФОРМИ (2026-2032)

Овој документ за политики претставува фазен план за реформи за периодот 2026–2032 година, со цел проширување на пристапот до предучилишно образование и грижа во Северна Македонија преку комбиниран модел на обезбедување услуги кој ги обединува јавните инвестиции со регулирана приватна понуда, модели поддржани од работодавачи, таргетирани мерки за инклузија и финансирање прилагодено на попреченоста.

Планот е осмислен да поддржи постепен и фискално одржлив напредок кон националната цел од најмалку 65% опфат до

2032 година, истовремено адресирајќи ги постојаните нееднаквости што ги засегаат децата Роми и децата со попреченост.

Наместо исклучиво потпирање на капитално интензивна јавна изградба, пристапот дава приоритет на брзо проширување на капацитетите преку диверзифицирани модели на обезбедување услуги, поддржани со законски измени, таргетирани финансиски инструменти и зајакнати капацитети на општините за спроведување.

Реформата е структурирана во две фази, прикажани во прегледот подолу.

Преглед на реформите (2026-2032)

Реформска област	Почетна состојба (2024–2025)	2028 Меѓуцел (Фаза 1)	2032 Цел (Фаза 2)
Вкупен опфат со предучилишно образование и грижа (0–6)	31.8% опфат (37.2% за 3-6) (2024 г.)	~45% опфат	≥65% опфат
Вкупен капацитет на системот (места)	Значителна незадоволена побарувачка и потреба од околу 19.000 дополнителни места за постигнување на националната цел до 2032	+8,000 до 10,000 нови места (комбиниран модел)	Вкупно дополнителни 19.000 нови места
Листи на чекање (урбани средини)	4,894 деца (2025 г.)	Сите деца од листите на чекање запишани	Минимални структурни листи на чекање
Учество на приватниот сектор	~7.1% од опфатот (2024 г.)	20% од опфатот преку кофинансирање	28%+ интегрирани во системот
Учество на работодавачи	Нема формален систем	Пилотирање во клучни сектори (банкарство, производство, здравство)	Институционализиран модел со национални поттикнувања
Учество на деца Роми	~7.1% опфат, 0 до 6 години (2024)	+2.000 деца опфатени преку комбинирани мерки (јавни + услуги во заедницата)	Значително зголемување кон изедначување со националниот просек
Предучилишни услуги во заедницата (Роми)	Фрагментирани пилоти, зависни од донатори	~40 центри во функција (транзициски пристап)	Постепено укинување со проширување на целодневниот пристап
Деца со попреченост во предучилишно образование	~19,8% опфат (2026 г.)	+250 дополнителни деца вклучени со поддршка	Поголемиот дел од децата со попреченост имаат пристап
Опфат со проценка базирана на МКФ (ICF)	Ограничен пристап и доцнења	Подобрен пристап и намалени доцнења	Функционален систем со навремен пристап на национално ниво
Механизам за финансирање за попреченост	Не е институционализиран	Коефициент за попреченост пилотиран и применет во избрани општини	Целосно институционализиран на национално ниво
Специјализирана поддршка (воспитувачи, терапевти)	Ограничена достапност	Проширена поддршка преку мобилни/ресурсни тимови во пилот-области	Национален пристап до мултидисциплинарна поддршка
Капацитет на кадарот	Старење на кадарот, ниска атрактивност	Воведени поттикнувања за вработување; проширени обуки	Стабилизиран кадар со подобро задржување и развиени кадровски линии
Ефикасност на јавните финансии	Голема зависност од јавна изградба	Комбиниран модел го намалува притисокот	Одржлив модел на финансирање што

Реформска област	Почетна состојба (2024–2025)	2028 Меѓуцел (Фаза 1)	2032 Цел (Фаза 2)
		врз капиталните трошоци	комбинира јавна и нејавна понуда
Правна и регулаторна рамка	Ограничувачка (ограничена улога на приватниот сектор/работодавачите)	Клучни законски измени усвоени	Целосно функционална правна рамка за комбиниран модел
Мерки за еднаквост (партиципации, транспорт, инклузија)	Фрагментирани и неконзистентни	Воведени ослободувања од партиципации, транспорт и таргетиран механизми	Институционализиран систем за пристап базиран на еднаквост

ⁱ OECD (2025); Reducing Inequalities by Investing in Early Childhood Education and Care

ⁱⁱ WHO (2020). Nurturing care for early childhood development. World Health Organization. <https://www.who.int/publications/i/item/9789241514064>. See also: Heckman, J.J. (2006). Skill formation and the economics of investing in disadvantaged children. Science, 312(5782), 1900–1902.

ⁱⁱⁱ OECD (2021). Starting Strong VI: Supporting Meaningful Interactions in Early Childhood Education and Care. OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/f47a06ae-en>

^{iv} State Statistical Office of the Republic of North Macedonia (SSO). (2025). *Institutions for care and education of children – kindergartens and centres for early childhood development*. Available at: https://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/en/MakStat/MakStat_SosijalnaStat_DetsakZastita/DetZas_MK_Ustanovi_ml.px/

^v State Statistical Office of the Republic of North Macedonia. (2026, March 31). *Kindergartens - centres for early childhood development, 2025* (Statistical Release: 2.1.26.01). <https://www.stat.mk/en/stat/population-and-living-conditions/social-protection/institutions-for-care-and-education-of-children-kindergartens-centres-for-early-childhood-development/kindergartens-centres-for-early-childhood-development-2025/>; Administrative data of the Ministry of Social Policy, Demographics and Youth, 2024.

^{vi} State Statistical Office of the Republic of Macedonia. (2013, March 1). *Institutions for care and education - kindergartens, 2012* (No. 2.1.13.04). https://www.stat.gov.mk/PrikaziSooopstenie_en.aspx?id=25&rbr=966

^{vii} Administrative data of the Ministry of Social Policy, Demographics and Youth, 2024.

^{viii} Sivevska, D., & Runcheva, J. (2023). Preschool education in the Republic of North Macedonia: Childcare and education in public kindergartens (2012–2022). *Krugovi detinjstva*, 1(1), 44–50. <https://eprints.ugd.edu.mk/32449/1/4%2B1%2B2023.pdf>

^{ix} State Statistical Office of the Republic of North Macedonia. (n.d.). *Children and employees in kindergartens, by year* (2024). MakStat Database. https://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/en/MakStat/MakStat_SosijalnaStat_DetsakZastita/125_DetZas_Mk_DecVraGrad_ml.px/table/tableViewLayout2/

^x Estimated resident population in 2024, State Statistical Office of North Macedonia: (https://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/MakStat_Naselenie_ProcenkiNaselenie_ProcenkiPopis2021_Proceni30Juni/30062021_MKD_Za_PX.p.x/).

^{xi} Administrative data of the Ministry of Social Policy, Demographics and Youth, 2024.

^{xii} Population projections 2022–2070, data for 2026 using a constant fertility variant, State Statistical Office (https://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/MakStat_Naselenie_Proeckii/125_Popis_Procenki2070_ml.px/); Estimated number of enrolled children in 2026, using the average expansion rate in the period 2022–2024.

^{xiii} Ministry of Education and Science of the Republic of North Macedonia. (2026). Education strategy 2026–2032 and action plan. <https://portal.mdt.gov.mk/post-body-files/strateski-dokumenti-mon-file-A3ci.pdf>

^{xiv} By comparison, Serbia's NER stands at 66.9%, Albania's at 81.2%, and Montenegro's at 78.0%. Additionally, North Macedonia's rate is less than half of the European Union average of 93 percent, highlighting that almost two-thirds of children in this critical developmental stage lack access to formal ECEC services. Source: European Commission / EACEA / Eurydice (2025), Key data on early childhood education and care in Europe – 2025. Eurydice Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union. https://eurydice.indire.it/wp-content/uploads/2025/01/KeyData_ECEC_2025_full_report.pdf

^{xv} Population projections 2022–2070, data for 2032 using a constant fertility variant, State Statistical Office (https://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/MakStat_Naselenie_Proeckii/125_Popis_Procenki2070_ml.px/)

^{xvi} Ministry of Education and Science of the Republic of North Macedonia. (2024). *Adopted New Education Strategy 2026–2032*. Retrieved from: <https://mon.gov.mk/mk-MK/odnosi-so-javnost/soopstenija/usvoena-e-nova-strategija-za-obrazovanie-2026-2032> (indicator of 65% is set for two age groups: children in between the ages 0–6 and 3–6)

^{xvii} Ministry of Social Policy, Demographics and Youth. (2025, October). *Administrative monitoring database: ECEC capacity, enrollment, and waitlist analytics* [Unpublished raw data]. Government of the Republic of North Macedonia.

^{xviii} State Statistical Office of the Republic of North Macedonia. *Children in institutions for care and education (kindergartens and early childhood development centres) by municipality, age groups and year*. https://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/en/MakStat/MakStat_SosijalnaStat_DetsakZastita/175_DetZas_Op_DecVraDetGrad_ml.px/ Based on administrative data from the Ministry of Social Policy, Demographics and Youth, there are 3 municipalities without public ECEC facilities (Debarca, Zhelino, Studenicani) and 3 municipalities with only public ECD center (Centar Zhupa, Mogila, Dolneni).

- ^{xix} Administrative data for 2024 from the Ministry of Social Policy, Demographics and Youth.
- ^{xx} Association for Research and Analysis (ZMAI). (2024). Analysis of the existing system for child protection in North Macedonia; referenced in ZMAI. (2024, November 29).
- ^{xxi} Balkan Insight (2025). Reporting on subsidized public kindergarten fees in North Macedonia, citing typical parental contributions around MKD 1,490/month (~€25) in state facilities
- ^{xxii} Association for Research and Analysis (ZMAI). (2024, June). Report on Assessed Costs per Child in ECEC. (As cited in project/technical documents under World Bank-supported initiatives; normative benchmark aligns with proposed funding formulas for quality standards)
- ^{xxiii} UNESCO (2024) Republic of North Macedonia; *Education Sector Analysis (ESA) 2024*
- ^{xxiv} European Commission / EACEA / Eurydice (2025), *Key data on early childhood education and care in Europe – 2025*. Eurydice report. Luxembourg: Publications Office of the European Union. https://eurydice.indire.it/wp-content/uploads/2025/01/KeyData_ECEC_2025_full_report.pdf
- ^{xxv} Average for the period 2020–2025 based on administrative data from the Ministry of Social Policy, Demographics and Youth.
- ^{xxvi} Association for Research and Analysis (ZMAI). (2024). *Analysis of the existing system for child protection in North Macedonia*
- ^{xxvii} ZMAI, 2024, Analysis of the existing system for child protection in North Macedonia (SPDY Database of public ECEC institutions (D1)
- ^{xxviii} Ibid
- ^{xxix} Makstat (2025); Children in institutions for care and education - kindergartens/centres for early childhood development according to declared ethnic affiliation; https://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/en/MakStat/MakStat__SosijalnaStat__DetsakZastita/DetZas_MK_DecEtnZaed_ml.px/table/tableViewLayout2/
- ^{xxx} UNICEF North Macedonia (2026). *Strengthening Statistics on Children with Disabilities in North Macedonia: A Collaborative Approach*. Note by UNICEF North Macedonia. Meeting of the UNECE/UNICEF Group of Experts on Statistics on Children, Second meeting, Geneva, 4–6 March 2026. Table 1 (MSPDY administrative data, 2026). Available at: https://unece.org/sites/default/files/2026-02/WP1%20C.%20Disability_UNICEF%20North%20Macedonia-A%20Collaborative%20Approach.pdf
- ^{xxxi} State Statistical Office (SSO). (2024). Kindergartens and Centers for Early Childhood Development. MakStat Database Table: DetZas_MK https://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/en/MakStat/MakStat__SosijalnaStat__DetsakZastita/DetZas_MK_Roditel_ml.px/table/tableViewLayout2/
- ^{xxxii} State Statistical Office (SSO). (2025). *Registered live births by sex* MakStat Database Table 225
- ^{xxxiii} UNICEF North Macedonia (2025): Analysis of recommended and implemented services to support children and youth with disabilities in the Republic of North Macedonia (2022-2024); https://www.unicef.org/northmacedonia/mk/media/17786/file?_gl=1%2Ajjqcr2%2A_ga%2ANTM1NjcxNjg4LjE3NjEzMDI0NTg.%2A_ga_ZEPV2PX419%2AczE3NjU5ODAwMTYkbzI0JGcxJHhQxNzY1OTgyODYxJGo0MyRsMCRoMA..%2A_gcl_au%2AMTYyMjU3ODM5NS4xNzYxMTE1Nzk2LjE3NjI1ODM0LjE3NjU5ODE3NzgumTc2NTk4Mjc0MA..%2A_ga_P0DMSZ8KY6%2AczE3NjU5ODAwMTYkbzI0JGcxJHhQxNzY1OTgyODYxJGoxJGwwJGgw
- ^{xxxiv} Оперативните расходи се прикажани како стандардни трошоци по дете, согласно предложената нова методологија за распределба на блок-дотациите за јавно предучилишно образование и грижа, приспособени за инфлацијата во 2025 година.
- ^{xxxv} Пресметано како капитални расходи по дете приспособени за инфлација за периодот од 2020 до 2026 година, со примена на животен век од 40 години за нови објекти, 20 години за адаптирани објекти и 5 години за опрема. Пресметката се заснова на инвестиции во јавниот сектор за кои Министерството за социјална политика, демографија и млади можеше да обезбеди податоци за поделбата на трошоците за градежни работи и трошоците за опрема